

Konstytucja 3 Maja

1791

229 1391

large single leaf manuscript

USTAWA RZĄDOWA

dnia 3go Maia 1791 uchwalona.

W IMIE BOGA, W TROYCY S. JEDYNEGO.

STANISŁAW AUGUST z Bożey Łaski, i Wo-
li Narodu KRÓL Polski, Wielki Xiążę Litew-
ski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki,
Kiiowski, Wołyński, Podlaski, Podolski, Infant-
ski, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski:
wraz z STANAMI Skonfედowanemi w liczbie
podwóynéy Naród Polski reprezentującemi:

Uznaiąc, iż los nas wszystkich od ugrun-
towania i wydoskonalenia Konstytucyi Naró-
dowéy iedynie zawisł, długiem doświadczeniem
poznawszy zadawnione Rządu Naszego wady,
a chcąc korzystać z pory, w iakiéy się Europa
znayduie, i z téy dogorywaiącey chwili, która
nas samych sobie wróciła, wolni od hańbią-
cych obcéy przemocy nakazów, ceniąc dro-
żéy nad życie, nad szczęśliwość osobistą, exy-
stencyą polityczną, niepodległość zewnętrzną
i wolność wewnętrzną Narodu, którego los w
ręce Nasze iest powierzony; chcąc oraz na
błogosławieństwo, na wdzięczność współcze-
snych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo
przeszkód, które w nas namiętności sprawo-
wać mogą, dla dobra powszechnego, dla u-
gruntowania Wolności, dla ocalenia Oyczyzny

naszcy, i ię granic, z naywiększą stałością ducha, ninieyszą Konstytucyą uchwalamy; i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklaruiemy, dopókiby Naród w czasie Prawem przepisany wyrażną wolą swoią nie uczuł potrzeby odmienienia w nię iakiego Artykułu. Do którę to Konstytucyi dalsze Ustawy Seymu terażnieyszego, we wszystkiem stosować się mają.

I.

Religiia Panuiąca.

Religią Narodową Panuiącą iest i będzie Wiara Święta Rzymska Katolicka, ze wszystkiemi ię Prawami; przeyscie od Wiary Panuiący do iakiegokolwiek Wyznania, iest zabronione, pod karami apostazy. Że zaś zaż sama Wiara Święta przykazuje nam kochać bliźnich naszych; przeto wszystkim Ludziom, iakiegokolwiek bądź Wyznania, pokóy w Wierze, i Opiekę Rządową winniśmy, i dlażego wszelkich Obrządków, i Religii wolność, w Kraiach Polskich, podług Ustaw Kraiowych, waruiemy.

II.

Szlachta Ziemianie.

Szanuiąc pamięć Przodków naszych, iako Fundatorów Rządu Wolnego, Stanowi Szla-

Original in T. 11. 11
16. 3. 66 30. 15

2291991

checkiemu wszystkie Swobody, Wolności, Prerogatywy pierwszeństwa w życiu prywatnym i publicznym, nayuroczyścięcy zapewniamy, szczególnież zaś Prawa, Statuta i Przywileie temu Stanowi od Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagielly, i Witolda Brata iego, Wielkiego Xiążęcia Litewskiego; niemnięcy od Władysława i Kazimierza Jagiellończyków, od Jana Alberta, Alexandra i Zygmunta pierwszego Braci, od Zygmunta Augusta ostatniego z linii Jagiellońskięcy, sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy, i za niewzruszone uznaiemy. Godność stanu Szlacheckiego w Polsce za równą wszelkim stopniom Szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznaiemy. Wszystkę Szlachtę równemi bydź między sobą uznaiemy, nie tylko co do starania się o Urzędy, i o sprawowanie posług Oyczyźnie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równego używania Przywileiów i Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu służących, nadewszystko zaś Prawa, bezpieczeństwa osobistego, Wolności osobistęcy, i własności gruntowęcy i ruchomęcy, tak iak od wieków każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, i zachowuiemy, zaręczaiąc nayuroczyścięcy, iż przeciwko własności czyieykolwiek żadnęcy odmiany, lub excepcyi w Prawie nie dopuściemy; owszem naywyższa Władza Kraiowa, i Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyy pod pretextem

Jurium Regalium, i iakimkolwiek innym pozorem, do własności Obywatelskich, bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie. Dla czego bezpieczeństwo osobiste, i wszelką własność komukolwiek z Prawa przynależną, iako prawdziwéy społeczności węzeł, iako źrętnicę Wolności Obywatelskiéy szanuiemy, zabezpieczamy, utwierdzamy, i aby na potomne czasy szanowane, ubezpieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy. Szlachtę za naysławniejszych Obrońców Wolności, i niniejszém Konstytucyi uznaiemy. Każdego Szlachcica cnotcie, obywatelstwu i honorowi iéy świętość do szanowania, iéy trwałość do strzeżenia poruczymy, iako iedyną twierdzę Ojczyzny i swobód naszych.

III.

Miasta i Mieszczenie.

Prawo na terażniejszym Seymie zapadłe pod tytułem = Miasta nasze Królewskie wolne w Państwach Rzeczypospolitéy = w zupełności utrzymane mieć chcemy, i za część niniejszém Konstytucyi deklaruiemy, iako prawo wolnéy Szlachcie Polskiéy dla bezpieczeństwa ich swobód i całości wspólnéy Ojczyzny, nową, prawdziwą i skuteczną dającą siłę.

IV.

Chłopi i Włościanie.

Lud rolniczy, z pod którego ręki płynie nayobfitsze bogactw kraiovych źródło, który nayliczniejszą w Narodzie stanowi Ludność, a zatym naydzielniejszą Kraiu siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki Chrześcijańskie, iako i przez własny nasz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę Prawa i Rządu Kraiowego przyymuiemy, stanowiąc: iż odtąd iakiebykolwiek swobody, nadania, lub umowy, Dziedzice z Włościanami dóbr swoich autentycznie ułożyli, czyliby te swobody nadania i umowy były z Gromadami, czyli też z każdym osobno Wsi Mieszkańcem zrobione, będą stanowić wspólny i wzajemny obowiązek, podług rzetelnego znaczenia warunków i opisu zawartego, w takowych nadaniach i umowach pod opieką Rządu kraiowego podpadaiaący. Układy takowe i wynikające z nich obowiązki, przez iednego Właściciela gruntu dobrowolnie przyjęte, nie tylko iego samego, ale i następców iego, lub Prawa Nabywców tak wiązać będą, iż ich nigdy samowolnie odmieniac nie będą mocni. Nawzajem Włościanie, iakiebykolwiek bądź majątności, od dobrowolnych umów, przyjętych nadań, i z niemi złączonych powinności usuwać się inaczey nie będą mogli, tylko w takim sposobie i z takimi warun-

kami, iak w opisach tychże umów postanowione mieli, które czy nawieczność, czy do czasu przyięte, ściśle ich obowiązować będą. Zawarowawszy tym sposobem Dziedziców przy wszelkich pożytkach od Włościan im należących, a chcąc iak nayskutecznię zachęcić pomnożenie Ludności kraiowéy, ogłaszamy wolność zupełną dla wszystkich ludzi, tak nowo przybywających, iako i tych, którzyby pierwéy z Kraiu oddaliwszy się, teraz do Ojczyzny powrócić chcieli, tak dalece, iż każdy człowiek do Państw Rzeczypospolitéy nowo z którejkolwiek strony przybyły, lub powracający, iak tylko stanie nogą na ziemi Polskiéy, wolnym iest zupełnie użyć przemysłu swego iak i gdzie chce; wolny iest czynić umowy na osiadłość, roboczną lub czynsze, iak i dopóki się umówi; wolny iest osiadać w Mieście, lub na Wsiach, wolny iest mieszkać w Polsce, lub do kraiu, do którego zechce, powrócić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, które dobrowolnie na siebie przyjął.

V.

Rząd czyli oznaczenie Władz publicznych.

Wszelka Władza społeczności ludzkiéy początek swój bierze z woli Narodu. Aby więc całość Państw, wolność Obywatelska i porządek społeczności w równę wadze zostawały,

trzy Władze Rząd Narodu Polskiego składać powinny, i z woli Prawa niniejszego na zawsze składać będą, to iest: *Władza Prawodawcza* w Stanach Zgromadzonych, *Władza Najwyższa Wykonawcza* w Królu i straży, i *Władza Sądownicza* w Jurysdykcyach na ten koniec ustanowionych, lub ustanowić się mających.

VI.

Seym czyli Władza Prawodawcza.

Seym czyli stany Zgromadzone na dwie Izby dzielić się będą: na Izbę poselską i na Izbę Senatorską pod Prezydencyą Króla. Izba Poselska, iako wyobrażenie i Skład Wszelkowiedztwa Narodowego, będzie świątynią Prawodactwa. Przeto w Izbie Poselskiej najpierw decydowane będą wszystkie Projekta: *imo Co do Praw ogólnych*, to iest, Konstytucyjnych, Cywilnych, Kryminalnych, i do ustanowienia wieczystych Podatków; w których to materjach propozycye od Tronu Woiewództwom, Ziemiom i Powiatom do roztrząśnienia podane, a przez Instrukcye do Izby przycho-
dzące najpierwsze do decyzji wzięte być mają. *zdo Co do Uchwał Seymowych*, to iest Poborów doczesnych, Stopnia Monety, zaciąg-
nienia długu Publicznego, Nobilitacyi i innych nagród przypadkowych, Rozkładu wydatków publicznych, ordynaryjnych i extraordy-

naryynych, Woyny, Pokoju, ostatecznéy Ratyfikacyi Traktaków Związkowych i Handlowych, wszelkich Dyplomatycznych Aktów i Umów, do Prawa Narodów ściągających się; Kwitowania Magistratur Wykonawczych, i tym podobnych zdarzeń głównym narodowym potrzebom odpowiadających; w których to materjach Propozycye od Tronu, prosto do Izby Poselskiéy przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą. — Izby Senatorskiey złożonéy z Biskupów, Woiewodów, Kasztelanów i Ministrów, pod Prezydencyą Króla, mającego Prawo raz dać *Votum* swoje, drugi raz *Paritatem* rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swego do téż Izby, obowiązkiem iest: imo Każde Prawo, które po przeyściu formalném w Izbie Poselskiéy do Senatu natychmiast przesłane byđz powinno, przyjąć lub wstrzymać do dalszéy Narodu deliberacyi, opisaną w Prawie większością głosów, przyjęcie, moc i świętość Prawu nadawać będzie. Wstrzymanie zaś, zawiesi tylko Prawo do przyszłego ordynaryynego Seymu: na którym gdy powtórna nastąpi Zgoda, Prawo zawieszone od Senatu przyętym byđz musi. zdo Każdą Uchwałę Seymową w materjach wyżej wyliczonych, którą Izba Poselska Senatowi przysłać natychmiast powinna, wraz z tąż Izbą Poselską, większością głosów decydować. a złączona Izb obudwóch większość podług Prawa opisana, będzie wyrokiem i wolą Sta-

nów. Waruiemy, iż Senatorowie i Ministrowie w obiektach sprawowania się z urzędowania swego, bądź w Straży, bądź w Komisji, *Votum decisivum* w Seymie nie będą mieli, i tylko zasiadać w ten czas w Senacie mają dla dania explikacyi na żądanie Seymu. Seym zawsze gotowym będzie. Prawodawczy i Ordynaryyny rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu Prawa o Seymach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany stanowić ma o téy tylko materyi, do której zwołanym będzie, lub o potrzebie po czasie zwołania przypadlę; Prawo żadne na tym ordynaryynym Seymie, na którym ustanowione było, znoszonym być nie może. Komplet Seymu składać się będzie z liczby Osób niższym Prawem opisaney, tak w Izbie Poselskiéy iako i w Izbie Senatorskiéy. Prawo o Seymikach na terażniejszy Seymie ustanowione, iako nayistotniejszą zasadę Wolności Obywatelskiéy, uroczyście zabezpieczamy. Jako zaś Prawodactwo sprawowane być nie może przez wszystkich, i Naród wyręcza się w téy mierze przez Reprezentantów czyli Posłów swoich dobrowolnie wybranych; Preto stanowimy, iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodactwie, i ogólnych Narodu potrzebach, podług niniejszey Konstytucyi uważani być mają, iako Reprezentanci całego Narodu, będąc składem ufności powszechnéy. Wszystko i wszędzie większością głosów ude-

cydowane bydź powinno. Przeto *liberum veto*, Konfederacye wszelkiego gatunku i Seymy Konfederackie, iako duchowi niniejszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalające, Społeczność niszczące, nazawsze znosimy. Zapobiegając z iednéy strony gwałtownym i częstym odmianom Konstytucyi Narodowéy, z drugiéy uznając potrzebę wydoskonalenia onéy, po doświadczeniu iéy skutków, co do pomyślności publiczney; porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat Dwadzieścia Pięćznaczamy: Chcąc mieć takowy Seym Konstytucyiny Extraordynaryynym, podług osobnego o nim Prawa opisu.

VII.

Król, Władza Wykonawcza.

Żaden Rząd naydoskonalszy bez dzielnéy Władzy Wykonawczéy stać nie może. Szczęśliwość Narodu od Praw sprawiedliwych, Praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie téy części Rządu nieszczęściami napelniło Polskę. Zawarowawszy przeto wolnemu Narodowi Polskiemu Władzę Praw sobie stanowienia i moc baczności nad wszelką Wykonawczą Władzą, oraz wybierania Urzędników do Magistratur: Władzę naywyższego wykonywania Praw KROLOWI w Radzie iego oddaemy: która to Rada *Str-*

żą Praw zwać się będzie. Władza Wykonaw-
 cza do pilnowania Praw i onych pełnienia
 ściśle iest obowiązana. Tam czynną z siebie
 będzie, gdzie Prawa pozwalają, gdzie Prawa
 potrzebią dozoru Exekucyi, a nawet silnéj
 pomocy. Posłuszeństwo należy się iey zawsze
 od wszystkich Magistratur: moc przynaglenia
 nieposłuszne i zaniedbujące swe obowiązki Ma-
 gistratury w iey ręku zostawiamy. Władza Wy-
 konawcza nie będzie mogła Praw stanowić ani
 tłumaczyć, Podatków i Poborów pod jakim-
 kolwiek imieniem nakładać, Długów publicznych
 zaciągać, rozkładu dochodów Skarbowych przez
 Seym zrobionego odmieniać, Woyny wydawać,
 Pokoju ani Traktatów i żadnego Aktu Dyplo-
 matycznego *definitive* zawierać. Wolno iey
 tylko będzie tymczasowe z Zagranicznymi pro-
 wadzić negocjacye, oraz tymczasowe i poto-
 czne dla bezpieczeństwa i spokojności Kraiu
 wynikające potrzeby załatwiać, o których nay-
 bliższemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść
 winna. — Tron Polski Elekcyinym przez Fa-
 milie mieć na zawsze chcemy i stanowimy. Do-
 znane klęski Bez-królewioń peryodycznie Rząd
 wywracających, powinność ubezpieczenia losu
 każdego Mieszkańca Ziemi Polskiej, i zam-
 knięcia na zawsze drogi wpływom Mocarstw
 Zagranicznych, pamięć świętości i szczęścia
 Ojczyzny Naszey, za czasów Familii ciągle pa-
 nujących, potrzeba odwrócenia od ambicji Tro-
 nu obcych, i możnych Polaków zwrócenia do

iednomyślnego wolności Narodowéj pielegnowania, wskazały roztropności Naszég oddanie Tronu Polskiego Prawem następstwa. Stanowiemy przeto, iż po życiu, iakiego Nam dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisiejszy Saski w Polsce królować będzie; Dynastya przyszłych Królów Polskich zacznie się na Osobie FRYDERYKA AUGUSTA dzisiejszego Elektora Saskiego, którego Sukcessorem *de lumbis* z Płci Męskiéj Tron Polski przeznaczamy. Nsystarszy Syn Króla panującego po Oycu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisiejszy Elektor Saski nie miał Potomstwa Płci Męskiéj, tedy Mąż przez Elektora, za zgodą Stanów Zgromadzonych, Córcę Jego dobrany, zaczynać ma linią następstwa w płci męskiéj do Tronu Polskiego. Dla czego Maryą Augustę Nepomucenę Córkę Elektora za Infantkę Polską deklaruiemy, zachowując przy Narodzie Prawo, żadnéj preskrypcyi podpadać niemogące, wybrania do Tronu, drugiego Domu, po wygaśnięciu pierwszego. — Każdy Król wstępując na Tron wykona przysięgę BOGU i Narodowi, na zachowanie Konstytucyi niniejszég, na Pacta Conventa, które ułożone będą z dzisiejszym Elektorem Saskim, iako przeznaczonym do Tronu, i które tak iak dawne wiązać Go będą. — Osoba Króla iest święta i bezpieczna od wszystkiego. Nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi byđz nie może. Nie samowładzcą, ale Oycem i Głową Narodu byđz powinien,

i, tym go Prawo i Konstytucya ninieysza byđź
 uznaie i deklaracie. Dochody tak iak będa w
 Paktach Konwentach opisane, i Prerogatywy
 Tronowi własciwe ninieyszą Konstytucją dla
 przyszłego Elektora zawarowane tknietami byđź
 nie będa mogły. Wszystkie Akta Publiczne,
 Trybunały, Sądy, Magistratury, Monety, Stę-
 ple, pod Królewskim iść powinny Imieniem.
 Król któremu wszelka moc dobrze czynienia
 zostawiona byđź powinna, mieć będzie *jus*
agratandi na śmierć skazanych, prócz *in Cri-*
minibus Status. Do Króla rozrządzenie nay-
 wyższe siłami zbroynemi Kraiowemi w czasie
 wojny i nominowanie Kommendantów Woyska
 należec będzie, z wolną atoli ich odmianą za
 wolą Narodu; patentować Officyerów i mia-
 nować Urzędniki podług Prawa niższego opi-
 su, nominować Biskupów i Senatorów, podług
 opisu tegoż Prawa, oraz Ministrów iako Urzę-
 dników pierwszych *Władzy Wykonawczey* ie-
 go będzie obowiązkiem. — Straż czyli Rada
 Królewska do dozoru, całosci, i Exekucyi Praw
 Królowi dodana, składać się będzie: 1mo.
 Z Prymasa iako Głowy Duchowieństwa Pol-
 skiego, i iako Prezesa Komissyi Edukacyney,
 mogącego byđź wyręczonym w Straży przez
 pierwszego *ex ordine* Biskupa, którzy rezolucyi
 podpisywać nie mogą *zdo*. Z pięciu Mini-
 strów, to iest: Ministra Policyi, Ministra Pie-
 częci, Ministra Belli, Ministra Skarbu, Mi-
 nistra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. 3cio.

Z dwóch Sekretarzów, z których ieden Protokół Straży, drugi Protokół Spraw Zagranicznych trzymać będą; Obadwa bez *Votum* decydującego. — Następca Tronu z małoletności wyszedłszy, i przysięgę na Konstytucyą wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym bydź może. — Marszałek Seymowy, iako na dwa lata wybrany, wchodzić będzie w liczbę zasiadających w Straży, bez wdawania się w ię rezolucyę, iedynie dla zwołania Seymu gotowego w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego wymagających, rzetelną potrzebę, a Król go zwołać wzbraniał się, tedy tenże Marszałek do Posłów i Senatorów, wydać powinien listy okólne, zwołując onych na Seym gotowy, i powody zwołania tego wyrażając. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu są tylko następujące: 1mo W gwałtowney potrzebie do Prawa Narodów ściągający się, a szczególnięy w przypadku wojny ościennęy. 2do W przypadku wewnętrznego zamieszania grożącego rewolucyą Kraiu, lub kollizyą między Magistraturami. 3tio W widocznym powszechnego głodu niebezpieczeństwie. 4to W osierociałym stanie Oyczyzny przez śmierć Króla lub niebezpieczny iego chorobie. Wszystkie rezolucye w Straży roztrząsane będą przez skład wyżey wspomniony: Decyzya Królewska po wysłuchanych wszystkich zdaniach przeważać powinna, aby iedna była

w wykonywaniu Prawa wola; przeto każda ze Straży rezolucya pod Imieniem Królewskim, i z podpisem ręki iego wychodzić będzie; powinna jednak być podpisana także przez jednego z Ministrów zasiadających w Straży, i tak podpisana do posłuszeństwa wiązać będzie, i dopełnioną być ma, bądź przez Kommissye, bądź przez jakiegokolwiek Magistratury wykonawcze, w tych jednak szczególnie materyach, które wyraźnie niniejszym Prawem wyłączone nie są. W przypadku gdyby żaden z Ministrów zasiadających Decyzji podpisać nie chciał, Król odstąpi od téj decyzji, a gdyby przy niéy upierał się, Marszałek Seymowy, w tym przypadku, upraszać będzie o zwołanie Seymu gotowego; i jeżeli Król spóźniać będzie zwołanie, Marszałek to wykonać powinien. — Jako nominowanie wszystkich Ministrów, tak i wezwanie z nich jednego od każdego Administracyi wydziału, do Rady swoiéj czyli Straży, Króla jest Prawem. Wezwanie to Ministra do zasiadania w Straży na lat dwa będzie, z wolnym onego na dal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani w Kommissyach zasiadać nie mają. W przypadku zaś gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych, obudwóch Izb złączonych na Sejmie, Ministra bądź w Straży, bądź w Urzędzie odmiany żądała; Król natychmiast na tego miejsce innego nominować powinien. Chcąc, aby Straż Praw Narodowych obowiązana była do

ścisłej odpowiedzi Narodowi, za wszelkie o-
nych przestępstwa, stanowiemy: Iż gdy Mini-
strowie będą oskarżeni przez Deputacyą, do
examinowania ich czynności wyznaczoną o
przestępstwo Prawa, odpowiadać mają z Oso-
by i majątków swoich. We wszelkich takowych
oskarżeniach Stany Zgromadzone, prostą wię-
kszością Wotów Izb złączonych odesłać obwi-
nionych Ministrów mają do Sądów Seymowych
po sprawiedliwe i wyrównyujące przestępstwu
ich ukaranie, lub przy dowiedzionej niewin-
ności od sprawy i kary uwolnienie. Dla porzą-
dnego Władzy wykonawczej dopełnienia, usta-
nawiamy oddzielne Kommissye, mające zwią-
zek ze Strażą, i obowiązane do posłuszeństwa
teyże straży: Kommissarze do nich wybierani
będą przez Seym dla sprawowania Urzędów
swoich w przeciągu czasu Prawem opisanego.
Kommissye te są: 1mo Edukacyi 2do Poli-
cyi. 3^{tio} Woyska. 4to Skarbu. Kommissye
Porządkowe Woiewódzkie na tym Seymie usta-
nowione, równie do dozoru Straży należące, od-
bierać będą rozkazy przez wyżey wspomniane
pośrednicze Kommissye, *respectivé* co do ob-
iektów każdej z nich władzy i obowiązków.

VIII.

Władza Sądownicza.

Władza Sądownicza nie może bydź wy-
konaną, ani przez Władzę Prawodawczą, ani
przez

przez Króla, lecz przez Magistraty na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna zaś być tak do mieysc przywiązana, ażeby każdy Człowiek bliską dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą rękę kraiowego Rządu. Ustanawiamy przeto: 1mo. Sądy Pierwszey Instancyi dla każdego Woiewództwa, Ziemi i Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy Pierwszey Instancyi zawsze będą gotowe, i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy iey potrzebują. Od tych Sądów iść będzie Appellacya na Trybunały Główne dla każdéy Prowincyi być mające, złożone równie z Osób na Seymikach wybranych. I te Sądy tak pierwszey, iako i ostatniéy Instancyi będą Sądami Ziemskimi dla Szlachty i wszystkich Właścicieli Ziemskich z kimkolwiek, *in Causis Juris et Facti*. 2do. Jurysdykcyę zaś Sądowę wszystkim Miastom podług Prawa Seymu teraźniejszego: o *Miastach wolnych Królewskich*, zabezpieczamy. 3tio. Sądy Referendarckie dla każdéy Prowincyi osobne mieć chcemy w Sprawach Włościan wolnych, dawnemi Prawami Sądowi temu poddanych. 4to. Sądy Zadworne Assessorskie, Relacyjne i Kurlandzkie zachowuiemy. 5to. Kommissye wykonawcze będą miały Sądy w Sprawach do swéy administracyi należących. 6to. Oprócz Sądów w Sprawach Cywilnych i Kryminalnych dla wszystkich Stanów, będzie Sąd Naywyższy Sey-

mowy zwany. Do którego przy otwarciu każdego Seymu obrane będą Osoby. Do tego Sądu należeć mają wystęпки przeciwko Narodowi i Królowi, czyli *Crimina Status*. — Nowy Codex Praw Cywilnych i Kryminalnych przez wyznaczone przez Seym Osoby spisać rozkazujemy.

IX.

Regencya.

Straż będzie oraz Regencyą, mając na czele Królową, albo w iey nieprzytomności Prymasa. W tych trzech tylko przypadkach miejsce mieć może Regencya: *imo*. W czasie małoletności Króla. *ado*. W czasie niemocy trwale pomieszanie zmysłów sprawujący. *3tio*. W przypadku, gdyby Król był wzięty na wojnie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18 zupełnych; a niemoc względem trwałego pomieszanienia zmysłów deklarowaną bydź nie może, tylko przez Seym gotowy większością wotów trzech części przeciwko czwartéj Izbie złączonych. W tych przeto trzech przypadkach Prymas Korony Polskiey Seym natychmiast zwołać powinien, a gdyby Prymas tę powinność zwłoczył, Marszałek Seymowy listy okólne do Posłów i Senatorów wyda. Seym gotowy urządzi koléy zasiadania Ministrów w Regencyi, i Królową do zastąpienia Króla w obowiązkach iego umocnie. A gdy Król w pierwszym przypadku z małoletności wyjdzie, w drugim do zupełne-

go przyydzie zdrowia, w trzecim z niewoli powróci, Regencya Rachunek z czynności swoich oddadź mu powinna, i odpowiadać Narodowi za czas swego urzędowania, tak iak jest przepisano o Straży na każdym Ordynarynym Seymie, z osób i majątków swoich.

X.

Edukacya Dzieci Królewskich.

Synowie Królewscy, których do następstwa Tronu Konstytucya przeznacza, są pierwszymi Dziećmi Ojczyzny; przeto baczność o dobre Ich wychowanie do Narodu należy, bez uwłoczenia iednak Prawem Rodzicielskim. Za Rządu Królewskiego, sam Król z Strażą i wyznaczonym od Stanów *Dozorcą Edukacyi Królewiców*, wychowaniem ich zatrudniać się będzie. Za Rządu Regencyi, taż z wspomnianym *Dozorcą Edukacyą Ich*, powierzona mieć sobie będzie. W obudwóch przypadkach *Dozorca* od Stanów wyznaczony, donosić winien na każdym Ordynarynym Seymie o Edukacyi i postępku Królewiców. Kommissyi zaś *Edukacyynéy* powinnością będzie, podać układ *Instrukcyi i Edukacyi Synów Królewskich*, do potwierdzenia Seymowi, a to, aby iednostayne w wychowaniu Ich prawidła wpaiały ciągle i wczesnie w umysły przyszłych *Następców Tronu, Religii, miłość Cnoty, Ojczyzny, Wolności i Konstytucyi krajowéy.*

XI.

Sila Zbrojna Narodowa.

Naród winien iest sobie samemu obronę od napaści, i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto Obywatele są obrońcami całości i Swobód Narodowych. Woysko nie innego nie iest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólnéj siły narodu. Naród winien Woysku swemu nagrodę i poważenie za to, iż się poświęca iedynie dla iego obrony: Woysko winno Narodowi strzeżenie granic i spokoyności powszechnéj, słowem, winno bydz iego naysilniejszą tarczą. Ażeby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem Władzy wykonawczéj, stosownie do opisów Prawa; powinno wykonać przysięgę na wierność Narodowi i Królowi, i na obronę Konstytucyi Narodowéj. Użytym bydz więc Woysko Narodowe może na ogólną Kraiu obronę, na strzeżenie fortec i granic, lub na pomoc Prawu, gdyby kto exekucyi iego nie był posłusznym.

Stanisław Nałęcz Małachowski
Ref. W. K. Seymowy i Konfederacyi Prowincyi Koronnych Marszałek.

Kazimierz Xiążę Sapieha
Generał Art. Lit. Marszałek Konfederacyi W. Xtwa Littgo.

Deklaracya Stanów zgrożdżonych.

Wszystkie prawa dawne i brach nieysze, przeciwne ni-
 nieyszej konstytucyi lub któremu kolwiek icy artykułowi
 wniwiejszej konstytucyi samkniętych potrzebne, iako do-
 kładniey wyszczególniające obowiązki akta d rządu, za-
 cież składająca ta konstytucya deklarujemy. Władzy wy-
 konawczej, zalecamy, aby brała łwe obowiązki natychmiast
 pod okiem tego mu rozprzeda i ciągle utrzymywała. Boga
 i Ojczyznę uosobienie przysięgamy na pobożność, na
 obsonę wszystkich ludzkich siłami tej całej konstytucyi,
 i takowa przysięga za hasło szetelny miłości Ojczyzny
 i cię, wykonanie ony nakazujemy natychmiast, tu wstaw-
 stawie, przez wszystkich kommissys i innych kęse adowe,
 niemniej przez wyzko tu przytomne, a wciężu naydaley
 mierząca, od daty ninieyszego prawa, každy mausem kommis-
 syi wyzkonory, przez całe wyzko narobowe wpaństwach
 korony polskiej, i w. X. Litewskiego konstytucyi. Wyzna-
 czanie nabożenstwa więdnym dniu po wszystkich wciężu
 kraju kościołach, to jest 2. 8 maja r. bież. na podziękowanie
 Bogu za zdarzenia chwile pomysłu wydobycia Polski z ród
 przemocy obcy i nieładu domowego, za przywrócenie rzą-
 da, który nayskuteczniejszy wolności naszą prawdziwą i całej
 Polski zabezpieczyć i może; za postawienie temu sposobem
 Ojczyzny naszej na stopniu męznym prawdziwą wolność
 Europy zyskać icy konstytucyi, przemianbny Biskupom
 zalecamy: uaxwacząc dzień 1go Havielawa, Biskupa i
 męczennika, Patrona Korony polskiej, za uniezgłysty wroko
 który my i potomkowie nasi obchodzić będziemy, za-
 rżen poruczoney nazyższej opatrzonii, po którym w Ojczy-
 na miała i zabezpiecznie, po tylu nieszczęśliach odetchnie
 może. Chcemy oraz, aby dochowienstwo tak wielkie iako
 i takonne waanach chrestiańskich, które prawowier-
 nym winno ludowi, nie przedstawiało zachęci wszystkich
 do podobnych Boga i ziskazywien. Aby zaś potomne wieki
 tem silniey iżne mogły, iż dzieła tak pożądate, pomimo
 naywiększe trudności i przeszkody, za pomocą nazyższego
 łosami naszdów szadły, do skutku przywodzące, nieustras-
 ny tej niezgłysty sławalenia naszdów przy, uchwalamy:
 aby na te pamiatki. Kościół ex voto wszystkich Stanów
 był wyzstaniony i nazyższej opatrzonii poświęcony.

Wierząc, iż zadanie sędziów powszechnych, dajemy pełne
sko na ubezpieczenie by Konstytucji Stanowiska: Iż,
którykolwiek miał być przeciwnym ni niejczy Konsty-
tucji, lub targalby naszy kępscie, albo wzrostal pokoy
nów Dobrego i szczęśliwymby krajuy naszego narodu,
przez zastawanie uienności, przeciwnie, t. j. ośmieszenie
Konstytucji, a tem bardziej przez formowanie jakiegokol-
wiek wstrząsów sokożu, czyli konfederacyi, ony prohodko-
wał lub iakowym sposobem dotęgi dohladał by: ten ka-
nieprzejawiała Ogrzązany, kacy kdrayce, zabuntowani Ka-
kuszany, nępsusowstemi karani natychmiast przez
kó Rymowy ukasany będzic. Klaczeżo nakazujemy
aby tań Rymowy wkomplecie nieprzerwanym tu co
waszrawie agitował by, kęps swoie od dnia do dnia
limitował, aręgtkich kaci doniesienych sobie przez
Dobrze wiadreyo ozywata Delaię bierayce, wafsyb-
tenayci Justygotowio obaygo narodow, o podniesienie
sokożu, lub namawianie do niego, natychmiast
będzic; osobach wyrokowi swemu kacych, k podlegai
ubezpiezał by, do czego wyszka narodowe, ka-
kucieniem by będzic zwładka wystrawiana maia
być gotowe i powolne.

